

к.е.н., доцент Спасів Н.Я.

Спасів О.Я.

Щодо економічної сутності капіталу

Актуальність теми дослідження. Капітал суб'єктів господарювання є основним джерелом ресурсів, які забезпечують безперервне функціонування процесу виробництва і реалізації продукції підприємства.

Місце і роль капіталу у розширеному відтворенні можна чітко визначити лише тоді, коли сформулювати його теоретичне обґрунтування як економічної категорії. Адже сутність даної дефініції має значення не тільки для теорії, але й для практичного здійснення фінансової роботи на підприємстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика формування та сутності капіталу перебували в центрі уваги визначних зарубіжних представників фінансової науки: Дж. Б'юкенена, А. Вагнера, К. Ерроу, Дж. М. Кейнса, В. Лебедева, Е. Ліндаля, П. Самуельсона, А. Сміта, М. Сперанського, Дж. Стігліца, В. Танзі, А. Улюкаєва, М. Ходорович.

Одночасно серед праць вітчизняних вчених слід виділити праці В. Базилевича, М. Барановського, Й. Бескида, М. Білик, С. Буковинського, С. Булгакової, О. Василика, В. Гейця, В. Глущенко, А. Грищенко, А. Даниленка, Я. Дьяченка, І. Луніної, Ю. Лупенка, В. Мельничука, С. Науменкової, В. Опаріна, Г. П'ятаченка, К. Павлюк, Д. Полозенка, В. Федосова, С. Юрія та інших.

Проте, необхідно зауважити, що наукові праці перелічених вчених та проблематика, висвітлена у них, хоча й носять глобальний характер, проте потребують подальшого дослідження та вивчення.

Враховуючи зазначене, **метою статті** є комплексне дослідження сутності капіталу підприємств у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. В економічній літературі на сьогодні немає єдиної думки щодо визначення капіталу, його складу і методів впливу

на ефективність господарювання. Тому глибше дослідження змісту та специфічних ознак капіталу є необхідною передумовою для теоретичної розробки механізму управління ним на підприємствах в сучасних умовах.

Капітал (нім. *Kapital*, – основне майно, основна сума) – найбільш фундаментальне, неоднозначне поняття сучасної економічної теорії, яке отримало новий зміст в умовах переходу країни до ринкових відносин. Будучи головною економічною основою створення і розвитку підприємства, капітал у процесі свого функціонування забезпечує інтереси усіх суб'єктів ринкових взаємовідносин.

У зв'язку з переходом до ринкової системи господарювання в економічній літературі дедалі частіше критикують або цілком заперечують марксистське трактування капіталу. У “Капіталі” К. Маркса подається три визначення капіталу. По-перше, капітал – це вартість, що приносить додаткову вартість. Якщо абстрагуватися від марксистського розуміння додаткової вартості, то з цим підходом можна погодитись: капітал приносить прибуток, відсоток. По-друге, капітал – це економічні відносини. З таким підходом погодитися важко, однак можливо, якщо це відносини між економічними агентами з приводу використання ресурсів для створення матеріальних благ і послуг. По-третє, капітал по Марксу, - це обіг, кругообіг та відтворення засобів виробництва. Дійсно, якщо немає руху, тобто використання ресурсів, то немає виробництва, немає створення майбутніх матеріальних благ і послуг, немає ринкової економіки, як і економіки взагалі».

З позиції теорії фінансів та фінансового менеджменту «капітал – це гроші, які приносять дохід. Капітал означає також багатство, яке використовується для власного збагачення» . Тобто, гроші стають капіталом тільки в тому випадку, коли їх використовують з метою отримання прибутку.

Капітал є основною економічною передумовою створення і розвитку будь-якого підприємства.

В цілому діяльність підприємства зводиться до специфічної формули грошового обороту $G - T - G'$, тобто перетворення грошей у товар $G - T$ і навпаки перетворення товару в гроші $T - G'$. З цієї формули випливає, що придбання товару здійснюється заради продажу, тобто отримання грошей. «Гроші, що описують у своєму русі цей останній цикл, перетворюються в капітал і вже за своїм призначенням є капіталом». З цієї тези К. Маркса випливає кілька узагальнюючих висновків:

1) гроші є основою існування капіталу, і саме в грошовій формі капітал набуває особливого економічного призначення;

2) капітал, перетворюючись, завжди повертається у свою початкову форму, тобто в грошову;

3) будь-які перетворення капіталу здійснюються з метою одержання прибутку, відповідно, первісний капітал у результаті свого руху і певних перетворень створює додаткову вартість або прибуток.

Інші вчені-економісти дотримуються різних позицій у визначенні капіталу. Так А.Сміт розглядав капітал, як запас, що використовується для господарських потреб і приносить дохід.

Д. Рікардо вважав, що капітал це частина багатства, що зайнята у виробництві і необхідна для приведення праці в дію.

А. Маршалл визначав капітал як „сукупність речей, без яких виробництво не могло б ефективно функціонувати, але вони (ці речі) не є безкоштовними дарами природи”.

Більшість сучасних науковців, Л. Абалкін, С. Брю, Н. Бурда, Ч. Виплош, Є. Долан, П. Кругман, Д. Ліндсей, К. Макконнелл, В. Нордгауз, М. Обстфельд, П. Самуельсон та інші, на відміну від класиків політекономії у визначенні сутності капіталу значно розширили його межі, включаючи сюди шляхи, мости, устаткування, інструменти, комп'ютери, споруди, інфраструктуру, меліорацію землі та інше, тобто всі засоби виробництва створені людьми. Окрім того, Л. Абалкін, Є. Долан, Д. Ліндсей отримання доходу пов'язують не лише з названими речовими

факторами виробництва, а й з особистим, людським фактором, який включає набуті в процесі навчання, практичної діяльності – знання, вміння, досвід, навички, енергію людей, інвестиціями якого виступають витрати на здобуття освіти, інформації, кваліфікації тощо. Такий капітал отримує назву людського капіталу. Серед даних науковців є і такі, які розглядають капітал як гроші чи фінансові ресурси, підтримуючи погляди Дж.Р. Хікса, а інші ототожнюють капітал з часом, трактуючи його як окремий фактор виробництва, що створює дохід.

В науковій економічній літературі виділяють два підходи до визначення поняття капітал – фінансове й економічне.

Фінансове визначення капіталу пов'язано з фінансовою діяльністю підприємства. Воно виходить з розуміння сутності формування, розподілу і використання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання і зв'язано з бухгалтерським балансом підприємства.

З точки зору бухгалтерського балансу виділяються дві основні концепції капіталу:

- концепція фінансової природи капіталу, в основу якої покладено фінансові ресурси або джерела їх утворення (пасиви);
- концепція речової природи капіталу, в основу якої покладено матеріальні і нематеріальні цінності (активи).

В свою чергу, економічне визначення капіталу пов'язано з стадією його існування - виробничою, коли капітал розглядається як сукупність засобів виробництва, необхідних для фінансово-господарської діяльності підприємства.

Вважаємо, що вищезазначені визначення капіталу є слушними, адже дозволяють розглядати економічну сутність цієї категорії з різних позицій.

З точки зору фінансового менеджменту капітал розглядається як частина фінансових ресурсів, які використовуються в господарській діяльності для отримання прибутку і здійснення розширеного відтворення.

Н.А. Русак, В.А. Русак вважають, що капітал «... це засоби, вкладені в суб'єкт господарювання для початку або продовження господарської діяльності з метою одержання прибутку (доходу)».

А.А. Пересада визначає капітал як «...частину фінансових ресурсів, що йде на фінансування предметів і засобів праці, робочої сили й інших елементів виробництва і складає капітал підприємства в грошовій формі».

В.В. Сєлезньов дає наступне визначення капіталу: «фінансові ресурси, які використовуються на розвиток виробничого процесу (придбання сировини, товарів і засобів праці, робочої сили, інших елементів виробництва), і являють капітал у його грошовій формі».

І.А. Бланк вважає, що «капітал підприємства характеризує загальну вартість засобів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, інвестованих у формування його активів».

Л.М. Безгубенко та В.І. Стоян розуміють під капіталом вартість матеріальних і нематеріальних активів, грошові кошти як власні, так і залучені, які будуть інвестовані у підприємницьку діяльність забезпечуючи одержання від цього доходу [15, с.19]. Аналогічним є бачення й І.В. Зятковського, який капіталом вважає вкладення в активи, що перебувають у розпорядженні підприємства (товариства) і достатні для виконання господарської та фінансової діяльності й отримання прибутків [34, с.34].

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі критичного аналізу розглянутих вище визначень терміну „капітал”, вважаємо, що капітал – це фінансові ресурси підприємства, необхідні для організації його господарської діяльності і використання в господарському обігу з метою одержання прибутку. Отже, капітал підприємства можна розглядати як специфічну форму фінансових ресурсів.

Список використаної літератури

1. Безгубенко Л.М., Стоян В.І. Навчально-методичні матеріали до вивчення курсу “Фінансовий менеджмент” / [Безгубенко Л.М., Стоян В.І.]. – Тернопіль: ТАНГ. – 2000. – 82 с.
2. Бланк И.А. Управление формированием капитала / [Бланк И.А.]. – К.:Ника-центр. Эльга, 2000. – 512 с.
3. Загородній А.Г. Фінансовий словник. – 4-те видання, виправлене та доповнене / [Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С.]. – Київ.: т-во “Знання”, 2003. – 576 с.
4. Зятковський І.В. Фінансове забезпечення діяльності підприємств / [Зятковський І.В.]. – Тернопіль.:Економічна думка. – 2000. – 260 с.
5. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. Т. 23. – 2-е изд. – М.: Госполитиздат / [Маркс К., Энгельс Ф.]. – 1961. – 804 с.
6. Маршал А. Принципы политической экономии: Пер. с англ. / [Маршал А.] – М.: Прогресс. – 1984. – Т. 3. – 351 с.
7. Пересада А.А. Інвестиційний процес в Україні / [Пересада А.А.].– К.Лібра, 1998.- 180 с.
8. Русак Н.А., Русак В.А. Финансовый анализ субъекта хозяйствования: Справ. Пособие / [Русак Н.А., Русак В.А.]. – М.: Выш.шк., 1997. – 309 с.
9. Рикардо Д. Соч. Т.1 / [Рикардо Д.]. – М., 1941.
10. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / [Смит А.]. – М.: Соцэкгиз, 1962.